

У целини посматрано, у раздобљу владавине Немањића култ краља Милутина био је положен на чврсте основе. Средиште његовог штовања била је велелепна гробна црква манастира Бањске, чувар краљевих светих моштију а свакако и исходиште актуелне династичке пропаганде. Идејни и материјални фокус бањског култа било је „цело и нетљено“ краљево тело – најцењенија, „чудесна“ категорија светачких моштију. Захваљујући труду ученог и преузимљивог Данила II, Милутин је добио житије а прослављан је, видели смо, и посредством званичних аката као и пажљиво бираних слика. Па ипак, у овом раздобљу култ краља Милутина није био довршен будући да је изостала његова литургијска компонента, то јест – служба. Та чињеница не доводи у питање легитимност светачког штовања када се има у виду да је у Источном свету, укључујући српску средину, граничну тачку преласка у светитељство тешко одредити. Светачко штовање ту је представљало својеврсни процес, са променљивим садржајима и обрасцима који су поступно утирали пут култу до његових завршних, литургијских облика.¹⁰⁰ То потврђују многи примери. Један од најречитијих пружа култ Стефана Првовенчаног – монаха Симона – који је прославне саставе добио тек у првој половини 17. века заслугом патријарха Пајсија.¹⁰¹ Непосредну аналогију пружа и култ краљице Јелене,

чији су елементи били *Житије* из пера Данила II као и свете мошти које су почивале у кивоту испред олтара њене задужбине у манастиру Градцу.¹⁰² У процесу поступног грађења култа, Јелена је прославне саставе добила тек око 1.600. године, док јој служба никада није написана.¹⁰³ Култ краља Милутина имао је другачију судбину. Он је заокружен у последњој четврти 14. века, а његову садржину обележиле су актуелне историјске прилике и, следствено, носеће идеје и потребе времена.

Након пропасти државе Немањића целокупно српско друштво ушло је у раздобље великих промена и бројних историјских изазова. Новонастале околности, којима су печат дала турска освајања, имале су свој непосредан одјек и у прослављању светих – својеврсном одговору на друштвене и религиозне захтеве тренутка. У том контексту треба посматрати појаве карактеристичне за култну праксу из раздобља Кнежевине и Деспотовине. То су настанак нових култова – између осталог, косовског мученика кнеза Лазара, владара из лозе сремских Бранковића, као и заслужних личности Српске цркве – али и преобликовање старих – пре свега немањићких култова – који су прилагођени новим потребама.¹⁰⁴

Управо у ово време светачко прослављање краља Милутина коначно је довршено, доживевши при томе значајну трансформацију. Заслуга за то припада Данилу III, потоњем српском патријарху (1390–1396), који је се око 1380. године замонашио у манастиру Бањска. Ту је, по свој прили-

¹⁰⁰ Ђ. Трифуновић, *Сћара српска црквена њоезија*, прир. исти, *О Србљаку. Сћудије*, Београд 1970, 9–96; Д. Поповић, *О настанку култа светіої Симеона, иста, Под окриљем свейіосіи*, 45–75, 45–61; о источнохришћанском облику „канонизације“, А.-М. Talbot, *Faith Healing in Late Byzantium. The Posthumous Miracles of the Patriarch Athanasios I of Constantinople by Theoktistos the Stoudite*, Brookline MA 1983, 21–30; иста, *Canonisation*, Oxford Dictionary of Byzantium 1 (1991) 372; С. Høgel, *Symeon Metaphrastes: Rewriting and Canonisation*, Copenhagen 2002, 59–60.

¹⁰¹ Д. Поповић, *Када је краљ Сћефан Првовенчани увршиен у свейіијеље? Прилої ѡроучавању владарске „канонизације“ у средњовековној Србији*, ЗРВИ 50/2 (2014) 573–583.

¹⁰² Данило Друи, 79–107.

¹⁰³ Б. Тодић, *Култи градачке кийіијорке краљице и монахиње Јелене*, Саопштења 50 (2018) 33–50.

¹⁰⁴ Темелна студија о овим култовима, у истраживачком као и интерпретативном погледу, М. Васиљевић, *Култови свейіих на ценіијралном Балкану у време османских освајања*, Београд 2021.

226.

Лоза Немањића, детаљ: свети краљ Милутин; Дечани, црква Христа Пантократора